

Diarienummer Fi2023/02703

Hjärt-Lungfondens yttrande om promemorian Fi/2023/02703; Justerad skatt på tobak och nikotin

Inledning- viktigt att notera.

- Att skydda våra barn från att bli beroende av nikotin måste vara alla vuxnas ansvar.
- Barnkonventionen är tydlig med att alla barn ska få goda och likvärdiga förutsättningar till en god hälsa och välmående under hela livet. Barnkonventionen är lag i Sverige.
- Enligt en Novusundersökning beställd av Hjärt-Lungfondens är det endast 21 % som tycker att det är ett bra beslut att sänka skatten på snus. 52 % tycker att det är ett dåligt beslut. De 21 % är övervägande män som snusar eller röker.
- Novusundersökningen visar också att 72 % tycker att det vore en bra idé att höja åldersgränsen för köp av tobaks- och nikotinprodukter till 20 år.
- Sverige har ratificerat WHO's Framework Convention on Tobacco Control. Pris- och beskattningsåtgärder lyfts, i ramkonventionen, fram som viktiga och effektiva medel för att sänka tobaks- och nikotinanvändandet, speciellt bland unga. I artikel 5:2b är det tydligt att Sverige även åtagit sig att minska nikotinberoendet: *anta och genomföra effektiva lagstiftande, verkställande, administrativa och/eller andra åtgärder och samarbete, när så är lämpligt, med andra parter för att utveckla lämpliga riktlinjer för att förebygga och minska tobakskonsumtion, nikotinberoende och exponering för tobaksrök*
- Folkhälsomyndigheten konstaterar att en reglering av tobaks- och nikotinprodukterna som är mer lik den skyddslagstiftning som finns för tobaksrökning skulle minska tillgängligheten och efterfrågan på ett sätt som ökar skyddet för barn och unga.
- Snus användandet hos barn i årskurs 9 (15-16 år) nådde i CAN's mätning 2023 historiskt höga nivåer bland flickorna, 13 procent. Bland pojkarna var det 15 procent som snusade.
- En låg skatt ger större marginaler på produkten dvs mer pengar till tobaksindustrin mindre pengar till staten.
- Sverige har betydligt slappare tobaks- och nikotinlagstiftning än våra grannländer. Danmark, Norge och Finland har betydligt starkare lagstiftning för att skydda barn och unga. Grannländer likställer alla tobaks- och nikotinprodukter vilket medför totalt reklamförbud, smakförbud, böter vid försäljning till dem under 18 år, maximala nikotingränser mm. Sverige har också betydligt lägre priser på tobaks- och nikotinprodukter än våra nordiska grannländer, även efter den föreslagna höjningen av tobaksskatten. Gör mer för att harmonisera skattenivåerna genom att höja dem för att undvika gränshandel. Sverige underminerar våra grannländers strängare tobakspolitik.

Hjärt-Lungfondens svar på promemorians förslag

Promemorians förslag: Skatten på cigaretter, cigarrer, cigariller, röktobak och övrig tobak höjs med 9 procent. Skatten på snus sänks med 20 procent.

Hjärt-Lungfonden anser att höja skatten på cigaretter, cigarrer, cigariller, röktobak och övrig tobak är ett bra förslag (nivån är dock trots höjning för låg) att sänka skatten på snus är ett dåligt förslag. Att sänka skatten på snus kommer att få följderna att ännu fler barn börjar snusa. Ett högt pris är enligt WHO den effektivaste metoden att förebygga att fler hamnar i ett nikotinberoende. Åtgärden går emot WHO's ramkonvention om tobakskontroll, Folkhälsomyndighetens rekommendationer och Barnkonventionens uppgift att skydda barn och unga.

Promemorians förslag: Skattesatserna för e-vätskor och andra nikotinhaltiga produkter ska varje år räknas om utifrån förändringen i konsumentprisindex. Indexering av både tobaksskatt och skatten på vissa nikotinhaltiga produkter ska ske genom att de skattebelopp som gäller den 1 augusti det år då omräkningen sker multipliceras med ett jämförelsetal. Jämförelsetalet ska ange förhållandet mellan det allmänna prisläget i juni månad det år då omräkningen sker och prisläget i juni månad närmast föregående år. Reglerna om avrundning efter indexering förtydligas.

Hjärt-Lungfonden anser att förslaget att succesivt höja skatten på för e-vätskor och andra nikotinhaltiga produkter är bra men skatten är alldeles för låg för att ge ett bra skydd mot att våra barn använder produkterna. En dosa nikotinsnus kan vara så billig som 20 kr, mindre än en glass. Det är inte ett bra skydd för våra barn. En låg skatt ger större marginaler på produkten dvs mer pengar till tobaksindustrin mindre pengar till staten.

Bakgrund

Världshälsorganisationens ramkonvention om tobakskontroll

Sverige ratificerade Världshälsorganisationens ramkonvention om tobakskontroll i juni 2005. Tobakskonventionen är ett internationellt juridiskt bindande avtal som fler än 180 länder förbundit sig att följa och arbeta med. Konventionen som innehåller 38 artiklar syftar till att skydda barn och vuxna mot att skadas och dö av tobaks- och nikotinbruk. Många av artiklarna tar upp åtgärder som länderna kommit överens om att göra, bland andra:

- Se till att priserna på tobaks- och nikotinprodukter höjs kontinuerligt.
- Försvåra för tobaksindustrin att göra reklam för sina produkter. Marknadsföring av tobaks- och nikotinprodukter ska totalförbjudas.
- Informera befolkningen om tobaksindustrins metoder för marknadsföring och för att försöka påverka ländernas folkhälsopolitik.

- Informera om riskerna med tobak och nikotin.
- Bestämna vad tobaksvaror får innehålla och hur förpackningarna får se ut.
- Hjälpa människor som vill sluta med tobaks- och nikotinprodukter.
- Stoppa smuggling och annan olaglig handel med tobaks- och nikotinprodukter.
- Hjälpa tobaksodlare att hitta andra grödor att odla.
- Hindra försäljning av tobaks- och nikotinprodukter till barn.
- Hålla tobaksindustrin utanför folkhälsopolitiken.
- Samarbeta med andra länder.

Tobakskonventionen ska ses som en ram för ländernas genomförande av tobaksförebyggande åtgärder på nationell, regional och internationell nivå i syfte att fortlöpande och kraftigt minska tobaksbruket, exponeringen för tobaksrök och tobaksodlingens miljökonsekvenser.

Med tobakskonventionen har fokus flyttats från individens livsstil tillsamhällets ansvar. Den har förtydligat att tobak är en hälsopolitisk fråga och inte en individuell moralfråga. Tobakskonventionen har också riktat ett obarmhärtigt ljus på tobaksindustrins taktik för att få tobaksanvändningen i världen att fortsätta. Ingen beslutsfattare kan längre behandla den tobaksrelaterade ohälsan och dödligheten som effekter av individens fria val. Tobaksfrågan handlar om politik, och lagstiftning och annan reglering är nödvändiga i folkhälsoarbetet mot tobak.

WHF- World Heart Federation

World Heart Federation som är hjärtorganisationernas globala organ uppmanar till sträng reglering av tobaks- och nikotinprodukter för att bekämpa den globala tobaksepidemin och skydda framtida generationer. WHF menar att tobaksprodukter är ansvariga för mer än 8 miljoner dödsfall varje år och bidrar till ungefär 1 av 6 dödsfall i hjärt-kärlsjukdom. Trots globalt erkännande och medvetenhet om de hälsofaror som är förknippade med tobaksbruk har nikotinets natur, dess huvudsakliga beroendeframkallande komponent, ofta förblivit ett mindre känt faktum. Desinformation från tobaksindustrin har ytterligare bidragit till uppfattningen att nikotin är lika ofarligt som koffein. Nikotin har visat sig vara lika beroendeframkallande som heroin eller kokain och spelar en central roll för att driva på den uthålliga användningen av tobak- och nikotinprodukter över hela världen. Det håller miljontals användare beroende av dessa produkter och utsätter dem ofta för en rad ytterligare giftiga ämnen. Många rökare skulle inte använda tobaksprodukter om de inte innehöll nikotin.

Vidare säger WHF att nikotin är långt ifrån ofarligt. Faktum är att en mängd forskning kopplar nikotin till ökade risker för hjärt- och kärlsjukdomar och luftvägssjukdomar, cancer och andra hälsoskador. Moderna tobaks- och nikotinprodukter, såsom e-cigaretter, kan leverera nikotinnivåer som är jämförbara med eller högre än de som finns i traditionella cigaretter, vilket väcker stor oro, särskilt för unga befolkningar.

Hjärt-Lungfondens undersökning

Snus framställs som en mindre harmlöst tobaks- och nikotinprodukt. Tobaksindustrin har låtit oss tro att det är produkter som används av vuxna som vill sluta röka. Det är dock en förenklad bild av verkligheten. Att använda snus som rökavvänjning är dessutom helt irrelevant eftersom det redan finns beprövade nikotinläkemedel som är till för dem som vill sluta röka. Att sluta röka med hjälp av snus är att flytta sitt nikotinberoende till en annan produkt medan nikotinläkemedel är till för att bli kvitt sitt nikotinberoende. I en nyligen genomförd Novusundersökning visade det sig att av de tillfrågade hade endast 29 % ersatt tobaksrökning med nikotinsnus. Resterande har inte ersatt sitt bruk av cigaretter med nikotinsnus eller brukar både cigaretter och andra nikotinprodukter. Den som försöker sluta med cigarettrökning riskerar snarare att hamna i ett blandbruk som inte sällan ger kroppen ännu mer nikotin. Den största andelen som använder nikotinsnus är nya unga nikotinanvändare. Undersökningen visar också att endast 21 % tycker att det är ett bra beslut att sänka skatten på snus. 52 % tycker att det är ett dåligt beslut. De 21 % är övervägande män som snusar eller röker. Novusundersökningen visar också att 72 % tycker att det vore en bra idé att höja åldersgränsen för köp av nikotin- och tobaksprodukter till 20 år.

Folkhälsomyndighetens rekommendationer

Kunskapsläget om tobaks- och nikotinprodukters hälsorisker varierar, bland annat beroende på hur länge produkten funnits på marknaden, hur utbredd den är, hur många som använder den och hur mycket forskning som finns. Det tar tid att bygga upp kunskap om hälsorisker med tobaks- och nikotinprodukter, både för att forskning i sig tar tid och för att det kan ta lång tid för sjukdomar att utvecklas efter en potentiellt skadlig exponering.

Gemensamt för alla tobaks- och nikotinprodukter är att de innehåller nikotin som är akuttoxiskt och starkt beroendeframkallande. Nikotin kan på kort sikt försämra blodkärlens funktioner och höja blodtrycket och pulsen – mekanismer som på sikt kan bidra till en ökad risk för hjärt- och kärlsjukdomar. Nikotin under graviditeten kan innebära risker för kvinnan och barnet. Produkter som innehåller nikotin kan orsaka förgiftningar. kan ge en ökad risk för tillfälligt högt blodtryck, diabetes typ 2 och vissa cancerformer. Användningen tycks även ge en ökad risk för att dö efter en hjärtinfarkt, en stroke och vissa cancerdiagnoser. I likhet med rökning innebär snusning under graviditeten risker för kvinnan och barnet. Det saknas kunskap om hälsoriskerna med att använda nikotinsnus. I linje med hälsoriskerna med nikotin kan e-cigarettanvändning rubba hjärtrytmen, försämra blodkärlens funktioner och höja pulsen och blodtrycket, vilket alltså kan bidra till en ökad risk för hjärt- och kärlsjukdomar. Användningen kan även irritera luftvägarna och förvärra astmabesvär. Det saknas kunskap om hälsorisker på lång sikt med att använda e-cigarettor

Barn och unga under uppväxttiden är extra känsliga. Det är ofta i ung ålder som ett beroende utvecklas och unga personer som använder e-cigarettor eller snus kan också börja röka med tiden. Barn är även en särskilt utsatt grupp när det gäller förgiftningar av nikotinprodukter. Användningen av nyare nikotinprodukter som nikotinsnus och e-cigarettor är högst bland unga och bruket ökar. Nikotinsnuset används av unga tjejer, en grupp som tidigare inte snusat i stor omfattning. Samtidigt är det fortsatt många unga som använder rökto bak.

Folkhälsomyndigheten drar slutsatsen att trots att kunskap saknas för vissa produkter behöver man redan nu utgå från det man vet om de skadliga ämnen som ingår. Till exempel kan kunskap om hälsorisker med nikotin användas för att bedöma risker med nikotinsnus. Man bör också ta hänsyn till utvecklingen av bruket. Ökningen av snus och e-cigarettor bland unga visar att dessa produkter attraherar grupper som man vill skydda genom ett hälsofrämjande och förebyggande arbete.

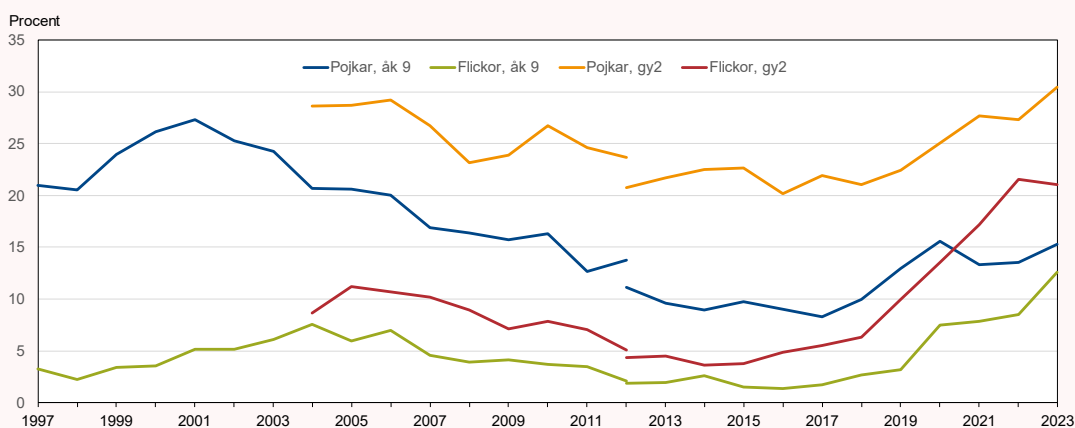
Folkhälsomyndigheten konstaterar att: "Vi ser att en reglering för tobaks- och nikotinprodukterna som är mer lik den skyddslagstiftning som finns för tobaksrökning skulle minska tillgängligheten och efterfrågan på ett sätt som ökar skyddet för barn och unga."

Snus ökar bland barn

I 2023 års undersökning från CAN uppgav 14 procent av niondeklassarna att de snusade, vilket kan jämföras med 5 procent år 2017. Denna ökning har skett både bland pojkar och flickor. Den har dock varit mer påtaglig bland flickorna. I årets mätning nådde användningen historiskt höga nivåer bland flickorna (13 procent). Det är dock fortfarande något vanligare att pojkar snusar (15 procent).

<https://www.can.se/publikationer/cans-nationella-skolundersokning-2023/>

Andelen elever som snusar (dagligen/nästan dagligen eller sporadiskt), efter kön och årskurs. 1997-2023.

C.A.N

Under de senaste åren har snusets utveckling i hög grad påverkats av det vita snuset, som introducerades på den svenska marknaden år 2016. I motsats till det traditionella bruna snuset klassas det vita snuset som tobaksfritt eftersom det inte innehåller tobaksblad. På grund av detta undgår det tobakslagens restriktioner och var under flera år inte reglerat i någon lag. Sedan 1 augusti 2022 trädde dock en ny lag om tobaksfria nikotinprodukter i kraft. Den innebär bland annat en åldersgräns på 18 år och förbud mot att rikta sig till personer under 25 år i marknadsföring (SFS 2022:1257). Årets undersökning är den första mätningen efter att lagen trädde i kraft. 13 procent av niondeklassarna i 2023 års undersökning uppgav att de snusade vitt snus. Det var ungefär lika vanligt bland pojkarna och flickorna och jämnt fördelat mellan frekvent och sporadisk användning. Bland gymnasieeleverna uppgav 24 procent att de snusar vitt snus. Det var vanligare bland pojkarna (26 procent) än flickorna (22 procent). I gymnasiet var det vanligare att snusa vitt snus frekvent (16 procent) än sporadiskt (8 procent). Sedan användningen av vitt snus började mätas 2021 har den ökat signifikant.

Bland niondeklassare har andelen som någon gång provat vitt snus ökat från 18 procent år 2021 till 28 procent år 2023. Andelen som har använt det under den senaste månaden har också ökat, från 8 till 13 procent. Bland gymnasielever har andelen som någon gång provat vitt snus ökat från 34 till 44 procent sedan 2021. Andelen med månatlig användning har ökat från 18 till 24 procent under samma period.

Årskurs 9

Gymnasiet årskurs 2

	pojkar	flickor	Totalt	pojkar	flickor	Totalt
Snusar vitt snus	13	13	13	26	22	24

Vad visar forskningen om tobaks- och nikotinprodukter?

Efter många års forskning på stora befolkningsunderlag vet man idag att tobaksrökning orsakar stora hälsoproblem och är en av de främsta påverkansbara hälsoriskerna. Rökning har identifierats som en riskfaktor för flertalet sjukdomar, bland annat cancer och hjärt-kärlsjukdomar.

Den befintliga kunskapen om de allra nyaste nikotinprodukterna såsom e-cigarett och nikotinsnus bör därför ställas mot det faktum att det har tagit flera årtionden av forskning för att sammanlänka cigaretter med alla de sjukdomar som forskarna idag vet att de bidrar till. Det handlar om långsamma processer där hjärt-, kärl-, lungsjukdomar och cancer utvecklas över årtionden.

Idag vet WHO att 7-8 miljoner människor dör varje år på grund av tobaksrökning och att cigaretter beräknas döda 50 procent av sina användare. Hälsoeffekterna av de nya nikotinprodukterna däremot, kan ännu inte upptäckas i befolkningsstudier i någon större utsträckning just på grund av att de är nya. Det kommer därför att ta tid att nå samma nivå av kunskap om de nya nikotinprodukterna som om vanlig röktobak.

Hälsomässiga konsekvenser av e-cigarett

De befintliga befolkningsstudier som hittills har hunnit genomföras visar dock att det finns samband mellan e-cigarettanvändning och luftvägssymptom, både bland ungdomar och bland vuxna.

Ett sätt att angripa problemet med att det kommer att dröja innan långtidseffekterna går att studera är exponeringsstudier, där friska forskningspersoner får använda nya nikotinprodukter och därefter mäta om dessa har akuta fysiologiska effekter på människan. Resultaten från sådana studier är hypotesdrivande och man kan utifrån dessa förutspå framtida hälsoeffekter. Flera sådana studier har visat att forskningspersoner som exponeras för e-cigarettångor med nikotin (men inte utan) får flera negativa effekter på kroppens blodkärl och på lungorna. Dessa studier har påvisat att nikotinet ger stelare blodkärl, blodkärlsskada, leder till ökad risk för blodproppsbildning samt trängre luftvägar. Effekterna är akuta och signifikanta och följer samma mönster som ses i samband med tobaksrökning. Forskarna tror att detta på sikt leda till en ökad risk för vanliga folksjukdomar såsom hjärtinfarkt, stroke och KOL. Ett annat angreppssätt är cellstudier. De har hittills visat att e-cigarettången har en cellskadande effekt och att en högre grad av nikotin ger större skada för cellen.

Hälsomässiga konsekvenser av tobakssnus

Hälsoriskerna kopplade till snusning är inte lika tydligt fastställda som i fallet med tobaksrökning och mer forskning krävs inom detta område. Precis som cigaretter innehåller snus däremot nikotin som är beroendeframkallande och har ett flertal negativa kroppsliga effekter. Studier har bland annat visat på ett samband mellan hög konsumtion av snus och ökad risk för typ 2 diabetes, samt ökad risk att dö efter en hjärtinfarkt om man fortsätter att snusa. En längre tids snus användning är förknippat med stelare blodkärl, vilket är en oberoende riskfaktor för hjärtinfarkt och stroke, samt en minskad effekt av den vanligaste blodkärlsvidgande medicinen som bland annat ges vid akut hjärtinfarkt - nitroglycerin.

Snus och e-cigarett snarast en inkörsport till tobaksrökning

Enligt en undersökning från SBU finns det inget som visar att användandet av snus och e-cigarett skulle vara ett sätt att sluta med tobaksrökning. Tvärtom kan det fungera som inkörsport till tobaksrökning hos dem som inte rökt tidigare.

Nikotin starkt vanebildande

Förutom att nikotin är starkt vanebildande, särskilt i en växande hjärna hos unga, så har den också flertalet negativa effekter på kroppens övriga organ, inklusive hjärta och lungor. Allt fler studier pekar på allvarliga konsekvenser av nikotinanvändning.

Ökad risk för sjukdom och död i hjärt-kärlsjukdom

En ny avhandling om snus och hälsa från 2022 visar att snusare har en ökad risk att dö, framför allt i hjärt-kärlsjukdom. Tidigare studier har påvisat en ökad risk för att utveckla typ 2 diabetes hos snusare jämfört med icke snusare. Nikotinet i snuset tros vara drivande för dessa risker.

Snus under graviditet påverkar fostrets hjärta

En mindre svensk studie, där man har undersökt hur snusning hos gravida påverkar fostret, visar att kvoten mellan lägsta och högsta frekvens av hjärtslag är större hos barn till snusare och rökare än hos dem som inte använder nikotin.

Tydligt samband mellan nikotinbruk och psykisk ohälsa

Nikotin är inte bara beroendeframkallande utan kan också påverka kognitiva funktioner och öka risken för psykisk ohälsa. Upprepad nikotinxponering har visat sig påverka nervsignaler kopplade till belöning, vanor, och känslor, leda till försämrade minnes- och inlärningsfunktioner, påverka affektiva beteenden, impulsivitet och stress, samt öka intaget av andra beroendeframkallande substanser. Av forskningen framgår också att påverkan kvarstår lång tid efter avslutad nikotinxponering. Man har också noterat att smaktillsatserna i sig kan innebära en ökad risk, där exponering för nikotinfri e-juice också kan ge upphov till nersatt minnesfunktion och försämrad kognition.

Kristina Sparreljung, Generalsekreterare Hjärt-Lungfonden

Källor: <https://world-heart-federation.org/news/world-heart-federation-calls-for-strict-regulation-of-tobacco-and-nicotine-products-to-combat-the-global-tobacco-epidemic-and-protect-future-generations/>

<https://www.sbu.se/sv/publikationer/sbu-bereder/samband-mellan-snus-e-cigarett-och-tobaksrokning/>

Hjärt-Lungfondens preventionsrapport 2024 (ännu inte utgiven)